

"נשבעים לחיים"

נשבעים אחי המנך, האדריכה, הזכג, החקד!

תיק חולון

1. שכונת מולדת, מגדל המים ודרך הבטחון

2. מקווה ישראל

3. הגנים הציבוריים גיורא והרצל

4. חולות חוסמסה

5. טבלת חלוקת אחריות קבוצתית

שכונת מולדת, מגדל המים ודרך הבטחון

רקע כללי

אזור חולות חולון נמצא במישור החוף הדרומי של ארץ ישראל, מדרום מערב לאגן הניקוז של נחל איילון, יובלו של נהר הירקון. מקור החול הוא נהר הנילוס במצרים אשר מביא עמו סחף רב שהוא תוצר בלייה של סלעי גרניט, מרמת חבש ומישורי סודן אל הדלתא. זרמי הים באגן המזרחי של הים התיכון מסיעים את הגרגרים ומשקיעים את החול על קו החוף הארצישראלי. חולות מישור החוף צעירים מאד מבחינה גיאולוגית והחלו להצטבר לפני כ-5,000 שנה ובעיקר ב-1,300 השנים האחרונות. עם הקמת הסכר הגדול באסואן (שנחנך בשנת 1970) נחסמה דרכם של חומרי הסחף אל הים. אולם, בים נותרו עדיין כמויות עצומות שמוסעות אל חופי ארץ ישראל.

אזור החולות בדרום חולון הוא חלק מגוש החולות חולון – ראשון לציון בו רצועת חולות מישור החוף מגיעה לרחבה המקסימאלי: כ-7 ק"מ. בגוש החולות מצויים רבדים של כורכר, חמרה חולית ורכס כורכר חופי. בעבר השתרע גוש זה על פני כ-59,000 דונם ושרד כאזור בלתי מופרע עד לתחילת שנות השבעים של המאה העשרים, במהלכן נסללו כבישים והורחבו שטחי הערים חולון וראשון לציון.

כיום נותרו באזור כ-28,000 דונם של חולות, מתוכם רק כ-30% אינם מופרים. החולות ברובם מיוצבים או מיוצבים למחצה ושולטים בהם נופי צומח אופייניים לחולות. בגוש חולות חולון ראשון לציון תועדו 118 מיני צמחי חולות, בהם 28 מינים אנדמיים (מקומיים).

מיקום וגבולות

אזור חולות חולון משתרע בדרומה של העיר על פני כ-4,000 דונמים. גבולותיו של האזור: בצפון – שדרות מנחם בגין ופארק פרס, במזרח – הכביש המהיר תל אביב אשדוד (מספר 4), במערב – רחוב שמחה ארליך וקריית בן גוריון, בדרום – גבולה המוניציפאלי של ראשון לציון (השכונות רמת אליהו, נווה ים ואזור הקניונים).

צפיפות האוכלוסייה במישור החוף היא הגבוהה ביותר בישראל. התפשטות מתמדת של האזורים המבונים צמצמה במידה ניכרת את שטחי החולות והפכה אותם לבית הגידול הנדיר ביותר בארץ. אזור החולות בדרום חולון מהווה בית גידול ייחודי מאחר והוא מהווה גבול תפוצה צפוני למינים מסוימים ממוצא מדברי וגבול תפוצה דרומי למינים אחרים מוצא צפוני. בשטחי החולות קיים פסיפס של בתי גידול וחברות צמחים, המשקפים דרגות שונות של ייצוב בחול ושל תכונות פסיקליות וכימיות שונות של הקרקע.

שכונת מולדת היא השנייה במניין שכונות חולון והוקמה בשנת 1934 במרחק של כארבעה קילומטרים מדרום לשכונה הראשונה של חולון. אדמות האזור, חוליות ברובן, נרכשו בשנת 1930 על ידי חברת ה"מזרח" בראשותו של המודד חיסין. האדמות חולקו ל-1,800 מגרשים בגודל שליש דונם כל אחד. כ-1000 מגרשים נמכרו ליהודים שהתגוררו בארה"ב.

הבאר הראשונה בשכונת מולדת נחפרה על ידי חיסין. את הבאר, היום בבעלות מקורות, ניתן לקרוא גם היום ממערב לרחוב המנור.

בפס"ח תרצ"ד (1934) הגיעו שמונה המשפחות הראשונות, כולן יוצאות תימן והקימו את הבתים הראשונים, את בית הכנסת ואת מקווה הטהרה. ראשי המשפחות היו: האחים צובארי שלמה, צובארי זכריה, צובארי עובדיה, וגיסם צובארי סעדיה, נגר יעקב, מנחם משה, חסני זכריה ולוי זכריה.

בסוף שנת 1934 מנתה השכונה כתשעים משפחות. בתי שכונת מולדת ניבנו בצורה אקראית ומפוזרת על החולות ללא תכנון, לא נעשו כל עבודות תשתית או עבודות יישור ופילוס של הקרקע. את החיים בשכונה ניהל הוועד המקומי שניבחר מקרב התושבים.

תעסוקה לתושבים הראשונים נמצאה בפרדסי נחלת יהודה וראשון לציון הסמוכות. תושבים אחרים עבדו בשני מפעלים לעיבוד עורות שהוקמו בסמוך: מפעל "קונקורדיה" (בעליו היו בני משפחת זלצמן) ששמו שונה ל"לויטן" (כיום מתחם חברת "קטרפילר" באזור התעשייה), ו"בלנגה" (כיום ברחוב המנור 10).

ילדי השכונה קיבלו חינוך דתי בחדר אצל ה"מורי" או בתל אביב. ב-1935 הוקם על ידי המוסדות צריף ששימש כבית ספר בשעות הבוקר וכבית כנסת אחר הצהריים. הילדים למדו בכיתה אחת רב גילאית. רב השכונה היה הרב ראובן נדאף שעלה לארץ מתימן בשנת 1924, והיה לימים רבה הראשי של קהילת יהודי תימן בחולון.

הריחוק משכונות חולון האחרות, החולות הנוודים וקשיי הפרנסה היקשו מאד על החיים בשכונת מולדת ועל התפתחותה. אט אט החלו אנשיה לעזוב את השכונה בחפשם אחר מקום מגורים אחר. השכונה סבלה קשות גם בשל היעדר תחבורה מסודרת. הכביש לשכונה נסלל רק בשנת 1936, כיום זהו המשך רחוב דוד אלעזר דרומה בכיוון ל"גבעת חולון". בימי מאורעות הדמים בין השנים 1936 - 1939 סבלה השכונה מירי בלתי פוסק, תושביה התפנו ברובם אל בית הספר החקלאי "מקווה ישראל", ונותרו בבתיים רק כעשרה שומרים.

כיום ניתן לראות את בתי שכונת מולדת ניתן כיום לראות בקצה רחוב המנור ובשרידיים נוספים ניתן להבחין משני צדי רחוב הרוקמים. כיום האיזור משמש כאיזור לתעשייה ולמלאכה.

האתרים הנמצאים בשכונה ובסביבתה:

- מגדל המים במולדת נבנה בשנת 1936, במקום עמד סליק של ארגון ה"הגנה", במהלך תקופת מלחמת העצמאות שימש לאיתות ותצפית. בתי ראשונים במולדת כיום נותרו רק שרידים מעטים מבתיהם של תושבי מולדת. מרבית הבתים נהרסו בשנות השישים והשבעים, בחלק אחר התמקמו מפעלי תעשייה ומלאכה ברחוב המנור.
- כביש הבטון למולדת – הוחל בסלילתו בשנת 1936, אולם הסלילה הושלמה רק בשנת 1938. הכביש שימש חוליה חשובה ב"דרך הביטחון" שהוליכה בין תל אביב אל מושבות הדרום, הנגב וירושלים.
- קו החביות – קו חביות (בגובה של שלוש חביות) הונח מצדו המערבי של הכביש הוביל דרומה אל עבר בתי שכונת "עזרה וביצרון" (כיום שכונת רמת אליהו בראשל"צ). בניית "קו החביות" נועדה למנוע מהחולות הנוודים לכסות את "דרך הביטחון".

המסלול

מהחניה של פארק פרס ניכנס בין אזור המנגלים של פארק פרס ופארק המים "ימית 2000", נראה **מגדל מים** עזוב ומרשים - השריד האחרון של **שכונת מולדת**.

שכונה זו הייתה שכונה מבודדת שקמה בלב החולות ותושביה נאבקו עם הבידוד והתנאים הפיסיים הקשים. השכונה התרוקנה בהדרגה מתושביה ובתיה נהרסו (הריסות הבתים נותרו בסביבה עד היום). סביב מגדל המים הוצבו שלטי הסבר וזיכרון לשכונה ולתושביה.

המגדל ממוקם על דיונה ממנה יש תצפית טובה מזרחה (בפרט בשעות אחה"צ). קל לזהות את העיר מודיעין, וברקע הרי ירושלים.

מסלול ההליכה העיקרי נמצא בחולות שמדרום לנו. העיר חולון הוקמה בשנת 1924 בחלקם הצפוני של החולות, ושמה ניתן לה גם כשם יישוב קדום בנחלת שבט יהודה (ששכן ככל הנראה בהר חברון - יהושע ט"ו 51). עם התפשטות העיר, הלכו החולות והצטמצמו עד שלבסוף נותר כאן גוש מבודד של כ- 3000 דונם. חולות אלו נותרו ללא בנייה בשל שימושם כפרוזדור המראות למטוסים המגיעים ממנל התעופה בן גוריון הסמוך, דבר החושף את הסביבה למטרדי רעש קשים. כיום יש כוונה לבנות בחלק משטחי החולות, ולייעד כאלף דונם לפארק (החופף לפרוזדור הטיסה). בליבו של הפארק אמור לקום "פארק החולות" - שטח של מאות דונמים בו יישמר נוף החולות הטבעי. בינתיים, החולות היפים חסרי הגנה, ובחלקם יש תנועת רכבי שטח. לצד הכבישים יש אזורים עם פסולת בניין (שהושלכה כאן בניגוד לחוק), אך ככל שנתרחק מהכבישים נוכל ליהנות מנוף פראי ויחסית בלתי מופרע.

מעט מדרום למגדל המים, נחצה כביש ארוך "משומקום לשומקום". כביש זה הוא חלק מדרך הביטחון - דרך שנסללה בתחילת מלחמת העצמאות, כדי לעקוף את הכפרים הערביים העויינים יאזור (כיום העיירה אזור) ובית דג'ן (בית דגן), וקישרה בין תל אביב ליישובי האזור ודרכם גם לירושלים. הדרך יצאה משכונת עזרא בתל אביב, עברה בגשר מעל נחל איילון והמשיכה דרך מקווה ישראל, רחוב חנקין בחולון, חוסמסה (אליה נגיע בהמשך), מולדת, נחלת יהודה, ראשון לציון, רחובות אל כפר ביל"ו - משם התפצלה התנועה לירושלים (דרך חולדה) ולנגב. קטעים ניכרים מדרך הביטחון נהרסו במהלך התפתחות העיר חולון, וקטע הדרך בו אנו נמצאים הוא הארוך ביותר שנותר מהדרך, כמו גם היחיד שמשמר את הצביון ההיסטורי של כביש בלב החולות הנודדים. לאורך הדרך הוקמו עמדות שמירה שכוננו מזקפים, וגם מגדל המים שימש כאחד מהם. השימוש בדרך הופסק לאחר כיבוש יפו וסביבתה ב"מבצע חמץ" באפריל 1948. בהמשך המסלול נפגוש באתרים נוספים הקשורים לסיפורה של דרך הביטחון.

מדרום לדרך נמצא מרחב משמעותי של חולות. החולות כאן הם חולות מיוצבים, כלומר כאלה שבהם הצמחייה עוצרת את תנועת החולות ומונעת נדידה איטנסיבית של הדיונות. מצב זה נוצר לאחר הפסקת רעייה שליוותה את האזור במשך דורות רבים.

נמשיך לצד הכביש מערבה, ואחרי 150 מ' נחלוף לצד עץ שקמה - אחד השריידים לריכוזי השקמים הגדולים שאפיינו בעבר את דרום מישור החוף ("סימן לשפלה שקמים", כדברי חז"ל).

"נשבעים לחיים"

כעת מומלץ להיפרד מהכביש ולשוטט בחולות דרומה. פה ושם יש דיונות המעניקות לילדים וגם למבוגרים הזדמנות להתגלגל ולהשתעשע בחולות. יש להיזהר מרכבי שטח הנמצאים בסביבה ורומסים את החולות וצמחייתם. קשה ללכת כאן לאיבוד – במרחק כקילומטר ממזרח נמצא כביש גהה, וכ- 600 מ' מדרום לנו נמצא כביש המוביל לבית המטבחיים של חולון (מתחם מבודד בלב החולות, שאנו לא נתקרב אליו). כאשר יימאס לנו השיטוט בחולות, נפנה מערבה ונגיע לכביש החוצה את החולות ומוביל בסופו של דבר אל בית המטבחיים. כביש זה הוא המשכה של "דרך הביטחון", (המוביל כיום לבית המטבחיים בלבד), ובצידו המערבי נמצאת אנטנה סלולרית. חדי העין יבחינו בשורת חביות פח חלודות ממערב לכביש, בסמוך ומצפון לאנטנה. חביות אלו הן שריד נוסף של "דרך הביטחון", ונועדו למנוע מהחולות לכסות את הדרך.

קצת מצפון לאתר החביות נגיע לצומת כבישים. כאן נמצאת שכונת "גבעת חולון" – שכונה מבודדת ומוזנחת, שניתן לכנותה "גירסה מודרנית" של שכונת מולדת החרבה. מכאן מומלץ לשוב לאורך דרך הביטחון עד מגדל המים וממנו לרכב, ולבצע נסיעה קצרה לחלק השני של המסלול. חובבי הליכה יכולים להמשיך בדרך הביטחון מזרחה ואח"כ צפונה כדי להגיע לתחנה הבאה" – גן דרך הביטחון."

ברכב יש לנסוע ברח' מפרץ שלמה מערבה, עד צומת רח' אמיר דרורי ולפנות ימינה (נסיעה של 1.2 ק"מ).

אחרי עוד 100 מ' מגיעים לצומת, בה פונים ימינה לרח' רפאל איתן. ממשיכים עוד כמאה מטר, ואחרי מסעף רח' נורית חונים לצד הגן הציבורי הנמצא מימין לנו. גן זה הוקם סביב קטע של הדרך שנחשף במהלך פיתוח שכונה חדשה באזור.

כאן הוצבו שלטי הסבר והוצב דגם שיירת כלי רכב. כמו כן ניתן לראות כאן חתך המייצג את אופן סלילת הדרך – ריצוף אבן ומעליו משטח בטון שכוסה מאוחר יותר באספלט.

מקווה ישראל

בתוך גוש דן נשתמרה כשמורת טבע "מקווה ישראל". פינה ירוקה בה שוכן בית הספר החקלאי שכדי לשמרו נחקק חוק מיוחד בכנסת. בחלק הראשון של הסיור נטייל בין מבנים שנבנו לפני למעלה מ- 100 שנה בסגנון צרפתי ובחומרי בניה פשוטים, בימים שטרם השתמשו בטון. המבנים נצלו מהתפוררות ונמצאים בשימוש עד היום הודות להנהלת מקווה ישראל והמועצה לשימור אתרים. בחלק השני נסייר בגן הבוטני שהוא מהיפים בארץ. נבוא להינות מהירוק ולהתפעל מהתעוזה והיוזמה של אנשי מקווה ישראל. דוד בו גוריון אמר: "ייסוד המדינה התאפשר הודות להקמת "מקווה ישראל". אלמלא הוקמה "מקווה ישראל" ספק אם היתה קמה מדינת ישראל. הכל התחיל מאז, ואנו רק באנו להשלים את המעשה מבחינה פוליטית לאומית" באמצע המאה ה- 19 ישבו בארץ ישראל 13,000 יהודים. רובם ישבו ב"ארבע ארצות הקודש". ירושלים, צפת, טבריה וחברון. מתוך 2500 הגברים רק 450 עסקו במלאכה כלשהי.

כל השאר חיו מכספי "החלוקה" ולמעשה חיו בעוני רב. לפי בקשת חלק מאנשי הישוב הישן בירושלים פנו אל חברת כל ישראל חברים: "הבו לנו אדמה, תנו בידנו כלים, שלחו אלינו אנשים שילמדונו את עבודת האדמה". קארל נטר נענה לבקשתם, שכנע את הנהלת כל ישראל חברים שהחליטו כי יוקם בית ספר חקלאי. כל שנה ילמדו 10 תלמידים. משך הלימודים 3 שנים. מדי שנה ירכשו אדמה ל- 10, משפחות שיקלטו בעבודה את בוגרי בית הספר. ב-1870 הוקמה "מקווה ישראל" 12 שנים לפני העליה הראשונה. 8 שנים לפני הקמת אם המושבות פתח תקווה.

קרל נטר הדגים את הכלל שאת ההיסטוריה עושה האדם. הוא עצמו עלה לארץ, גר במערה ופיקח אישית על הקמת בית הספר וניהל אותו בשנים הראשונות. ל"מקווה ישראל" היה תפקיד חשוב כחלוץ לפני המחנה, שהקדים את העליה הראשונה בתריסר שנים. כאן הונהגה המהפיכה החקלאית - נסיונות בזני בקר ועופות, זני ירקות ופיתוח זני עצים טרופיים מיוחדים. חלק מהפיכת החקלאות הישראלית למובילה בעולם ניתן לזקוף ל"מקווה ישראל". מכאן יצאו גרעיני התיישבות לכ- 50 ישובים ובכולם בוגרי "מקווה ישראל" ההופכים למובילים בגלל הכשרתם הנפשית והמעשית בבית הספר החקלאי. "מקווה ישראל" חניך ומחנך אלפי תלמידים שחלקם הגיעו עם רקע אישי וחברתי לא קל, וכאן בפנימייה החקלאית צמחו להיות אנשים היודעים להתמודד עם קשיים, שתרומתם לחברה ניכרת בכל רבדיה. במקווה ישראל יוצר נשק במחתרת בין כלי הנשק התפרסמה הדוידקה שהיתה המצאתו של מסגר "מקווה ישראל" דוד לייבוויץ. נשק שלעיתים היה המכריע בקרבות תש"ח.

"נשבעים לחיים"

המסלול

לבאים מצפון באיילון דרום מומלץ לרדת לכיוון חולון (1), ובצומת חולון (2) לרדת לפני הגשר לכיוון כיכר קוגל (5). מי שבא מדרום באיילון צפון מומלץ לרדת בגשר קיבוץ גלויות (3) ולפנות מערבה ולפנות לכיוון חולון (4). בכיכר קוגל (5) נצא מהכיכר מזרחה (270 מעלות) לכיוון רחוב מקווה ישראל. ברמזור השני נפנה שמאלה אל שער מקווה ישראל (6). את הרכב נעזוב במגרש החניה של מרכז המבקרים של החברה להגנת הטבע (7).

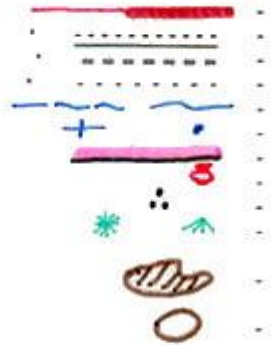
נוכל לקבל הדרכה מעולה ולחזות בסרט אור קולי - רצוי בתיאום מראש. נתחיל את הסיור בשער המקורי - שער ירושלים (8) שהיה על הדרך הראשית לירושלים. כאן פגש הרצל את וילהלם - אבעת ביקורו בארץ בסוף המאה ה-19. מספרים שהצלם, מרוב התרגשות, צלם את הרצל בלי ראש, אבל הרצל העיתונאי ארגן פוטומונטאז' והתמונה מככבת עד היום בספרי ההיסטוריה. מכאן נעלה בשדרת דקלי הווינגטוניה (9) ישר אל הבניין החשוב ביותר - בית הכנסת (10). נחזור מעט לראות עץ אחד שהתפתח לחורשה שלמה - אל הפיקוס הבנגלי עץ המסמל את מקווה ישראל שמשורשיה צמחו למעלה מחמישים ישובים ברחבי הארץ (11). מכאן נלך אל המסגרייה (12) בה בנה המסגר דוד לייבוביץ את מרגמת הדוידקה המפורסמת.

היום יש במקום תצוגה קטנה של דרך פעולת המסגרייה ותמונות המתעדות את ייצור כלי הנשק השונים במסגרייה. מכאן נעלה אל היקב (13) שגם שימש למקום לניסוי כלי הנשק. בבית המורים (14) ניכנס לקומת המרתף ללמוד על שיטת בניית גג.

נוכל להבחין בעקבות הילדים שהידקו את טיט הגג מלמעלה כאשר כל החלל היה מלא בחול. בקומה השניה המשופצת השאירו "חלון" אל מתחת לטיט כדי שנוכל ללמוד על שיטת בניית הקיר בשלוב של טיט ועץ. נעלה אל בנין ההנהלה (15) וכאן נבין את המבנה החברתי של בית ספר במתכונת צרפתית. המנהל על הגבעה, המורים במדרון ומתחתם בהיררכיה התלמידים.

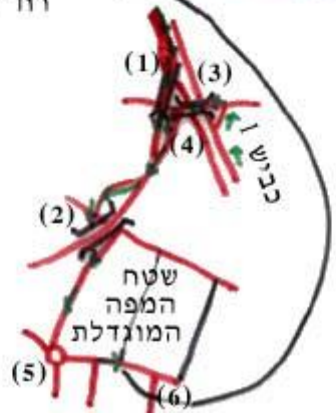
על המרפסת היה עומד המנהל והתלמיד הננזף עמד מתחת למרפסת. מכאן נלך אל מערת נטר (16) בה שכן מייסד הכפר לפני שנבנו הבניינים, ניתן לבקר בקבר נטר (17) ומשם לטיול נינוח בגן הבוטני המדהים ביופיו (18). בגן למעלה מ-1500 מיני צמחים. בהם פינת צמחי הבר של ארץ ישראל, פינה עם גן צרפתי ומעבר לשביל חורשה עם מאות עצים ממקומות שונים בעולם.

בתוך החורשה פינה לזכרו של אליק שמיר, אחיו של משה שמיר שהנציח את אליק בספרו "פרקי אליק" המתאר גם את התבגרותו של אליק "במקווה ישראל". בפינה אחרת של הגן אנדרטה לזכרם של בוגרי "מקווה ישראל" שנפלו במלחמת השחרור.

- מקרא
- יפו
 - כביש
 - דרך עפר סלולה
 - דרך עפר
 - שביל
 - נחל איתן / אכזיב
 - מעין / מפל
 - גבול מדיני
 - אתר ארכיאולוגי
 - חורבה
 - נקודת תצפית
 - מוקשים
 - הר

* הצבע (אדום, כחול, ירוק, שחור, כתום כחול לפי סימון השבילים בשטח). כשאין סימון הסימן תמיד שחור.

חולות חוסמסה

חוסמסה הוא מבנה בסגנון הבינלאומי השוכן בליבם של חורש וגן על גבעה קטנה בעיר חולון. המצודה קרויה ככל הנראה על-שמה של אדמת חוסמסה, שמה הערבי של שכבת קרקע באדמות מישור החוף.

השטח עליו ניצב המבנה, שהיה מוקף חולות, נרכש בשנת 1934 מערבים מקומיים על ידי יעקב מירנבורג[1] ושמעון יעבץ, בעלי בנק "אגרוֹבֶּנְק". הם הקימו במקום את המבנה בן שתי הקומות בצורת מצודה שלה מגדל. המבנה שימש כבית באר ומהקמתו ועד שנת 1948 שימש במקום לאתר אימונים של ההגנה. במקום נערכו אימוני נשק, שדאות, קשר, עזרה ראשונה, קפא"פ ועוד, ובהם השתתפו אלפי מתאמנים. הבאר והחורשה שימשו כ"סליק" לנשק.

במלחמת העצמאות שימשה חוסמסה כנקודת תצפית ואיתות מורס, הליוגרף ודגלים, וכתחנה בדרך הביטחון אשר עברה מתל אביב לירושלים ולנגב. הבאר שימשה כמקור מים עד שנת 1995 לערך.

לאחר מלחמת העצמאות ננטש האתר מכיוון ששוב לא היה בו צורך ומשום שהאזור בו שכן לא היה מאוכלס.

המוזיאון

בשנות השמונים, כשהתפתחה שכונת קריית שרת מערבה, הוחלט להפוך את המקום הנטוש לגן ולמוזיאון. במהלך עבודות הכנת הגן, נתקל אחד הדחפורים במתקן להסתרת אמצעי לחימה ששימש כמחבוא לכלי נשק בתקופת המלחמה. בשנות התשעים היו הגן והמוזיאון לאתר פופולרי, ובקיץ נהוג היה לערוך קונצרטים בגן ולקיים הפעלות שונות במוזיאון. בתחילת שנות האלפיים החלה לרדת הפופולריות של הגן בעיקר עקב בניית גנים חדשים בעיר והמתחם החל לסבול מהזנחה ומוונדליזם.

בשנת 2004 המוזיאון נסגר לשם ביצוע עבודות תחזוקה. הוא נפתח מחדש רק לאחר חמש שנים באוקטובר 2009, לאחר ששיפוץ המבנה הסתיים, והוא קרוי "מוזיאון חוסמסה - יד להגנה". במקום תצוגה אודות פעילות ההגנה בחולון בתקופת מלחמת העצמאות, ונערכות בו הרצאות, סיורים ופעילויות. בגן שסביב למבנה פזורים סליקים, מרגמת דוידקה שנוסחה במקום, מרגמה, שריונית ושלטי הדרכה.

ביקור במוזיאון חוסמסה מאפשר למבקרים לחוות את רוח התקופה, באמצעות סיור פעיל הכולל חיפוש סליקים, הפעלת מכשירי מורס וסמפור, גילוי תוואי דרך הביטחון באמצעות משחק אינטראקטיבי ומצגת אורקולית. למוזיאון תוכניות הדרכה לתלמידי בתי ספר בגילאים שונים וכן, לקהל הרחב.

"נשבעים לחיים"

המסלול

חזור לרכב ונמשיך ברחוב רפאל איתן עד לפנייה ימינה לרח' מוטה גור. לאחר הפנייה נפנה שוב ימינה לרח' דוד אלעזר ונחנה מול חורשת אורנים גדולה ומרשימה בצד השני של הכביש.

נעבור את הכביש בזהירות ונעלה בשביל סלול לגן המטופח, במרכזו נמצא מבנה מרשים - אתר חוסמסה. השם המוזר מקורו בסוג הקרקע באזור - אדמת חמרה שכוסתה בחולות נודדים, המכונה בערבית חוסמס. אדמות חוסמסה נרכשו בשנות ה-30 ע"י חברת "אגרובנק" ובמקום הוקם בית באר שסיפק מים לשכונות העיר (הבאר פעילה עד ימינו). המבנה הוקם בשנת 1934 בסגנון הבינלאומי ("באוהאוס") ע"י המהנדס סניה סירקין.

בשל בידודה היחסי של חוסמסה, הפך המקום לאתר אימונים של ה"הגנה", בו הוסתרו כלי נשק ב"סליקים" (חלק מהם ניתן לראות לצד שביל הגישה למבנה), נערכו קורסי ירי ומטווחים. בתקופת פעילותה של דרך הביטחון, הייתה חוסמסה אחת מהתחנות החשובות לאורכה. באתר נעשו נסיונות במרגמת ה"דוידקה" (אותה ניתן לראות במקום). הגן סביב בית הבאר תוכנן בידי אדריכל הנוף יחיאל סגל בשנים 1934-1935 ושוקם עם הקמת מוזיאון חוסמסה בשנת 1985.

הכניסה למוזיאון עצמו היא בתשלום ובתיאום מראש, אך ניתן ליהנות מהגן הפתוח ללא תשלום. לצד העצים הרבים שבגן הוצבו שלטי הסבר קצרים ולצידם שירים המוקדשים לעצים - **שביל אגדות החורש**.

למעוניינים, ניתן בסיום הטיוול לנסוע לאורך דרך הביטחון. לשם כך נמשיך ברח' דוד אלעזר, ובמקום לפנות שמאלה ברח' מפרץ שלמה, נמשיך ישר בכביש הנכנס לחולות, מתעקל שמאלה ובסופו של דבר מגיע לאזור התעשייה בקרבת מחלף חולון מזרח.

"נשבעים לחיים"

דודר ישראל

שמואל מילר, מנהל תחנת המידע, מוסד

חלוקת אחריות קבוצתית

מטלת מנהלה	הפעלה חברתית	מטלת הדרכה	חברי הקבוצה	
				1
				2
				3
				4
				5
				6
				7
				8
				9
				10
				11
				12
				13
				14
				15

מטלת מנהלה	הפעלה חברתית	מטלת הדרכה	חברי הקבוצה	
				16
				17
				18
				19
				20
				21
				22
				23
				24
				25
				26
				27
				28
				29
				30